

Q.K. 379, 4.

(X190 4124)

II n
6405

J. A.

LINEAMENTA SARMATICA,

SUB

PRÆSIDIO

CONRADI SAMUELIS SCHURTZFLEISCH,

Publicè afferenda,

à

JOHANN. CHRISTOPH. ALBERTI,

Hab. in Audit. Publ. A. 1670.

d. 1. Octob. hor. antem.

WITTENBERGÆ,

Typis CHRISTIANI SCHRÖDTERI, Acad. Typ.

Anno clō Ibc XXCIII.

4.

R. 4.

450.

LINNEAMENTA
SARMAATICA

218
PRÆFATIO

CONRADI SAMUELIS
SCHURTZLEISCH

IOHANNIS CHRISTOPHI ALBERTI

WITTEBERGAE
CHRISTIANI SCHULZII

SCRIPTORES.

Post Pomponium Melam, Plinium, Tacitum, Ptolomæum, Jornandem, gentis hujus sub notione Polonorum, sive Bolanorum meminerunt in primis Ditmarus Merseburgensis, Henrici II. æqualis, Wippo, Conradi Saliqvi Sacellanus, Otto Frisingensis, Gottfridus Viterbiensis, Helmoldus.

2. Primo, quod à C. N. elapsum est, seculo Sarmatæ, & Venedi, ac diu ante Heneri, sexto Slavi Slaviniqve, amplissimo diffusarum à Borysthene ad Vistulam gentium nomine passim celebrantur. Inde veluti adolescente medio ævo Polonos appellatos esse constat.

3. Recentiores, qui à sec. XV. & XVI. numerantur, sunt Æneas Sylvius, Johannes Duglossus, Matthias Michovius, Alexander Gvaginus, Martinus Cromerus, quos uno volumine recensuit Johannes Pistorius Nidanus. Præter hos ad origines eruendas adjumentum afferent Jo. Matthias à Sudetis, & Jodocus Ludovicus Decius.

4. Martini Cromeri epitomen adornarunt Salomon Neugebauer, & Joachimus Pastorius, alter Hermanno Conringio, alter M. Zvv. Boxhornio est impensè laudatus.

5. Ab excessu Sigismundi Augusti non inscitè commentatus XII. libris Reinholdus Heidensteinus est, cujus & extant de bello Moscovitico libri VI. in volumine historiæ Cromerianæ, A. 1589. Colonia Agrippinæ editi, qui in recensione Pistoriana desiderantur.

6. De Henrico Valeſio librum unum composuit Andreas Maximilianus Fredro, Capellanus Leopoliensis, qui A. 1660. Gedani excusus est.

7. Rebellionem Russicam complexus est Paulus Piaſeci-
us, scriptor domi prudens ac fidus, in exteris incautus negli-
gensq; Cum quo conjungere licet succinctum commentari-
um A. 1653. Regiomonti evulgatum. Ex utrisque sua deriva-
runt Adolphus Brachelius & novissimus scriptor belli Cosacici
Germanicè redditi.

8. Juri ac legibus Polonicis operam impenderunt Her-
burtus, Theodorus Zavvack, cujus processus, ut dicitur, judi-
ciarius Varſaviae lucem vidit A. 1647. Adjungatur Andreas
Lipski à Lipe, cujus practicae, quae vocantur, observationes
A. 1648. ed. causidicis inserviunt: sed ejusdem decas quaestionum
publicarum in parte publici juris non planè nullum momen-
tum habet. Conf. Jacobus Prilufius, aliiq;. Ad fori Lith-
vaniae, quae Poloniae innexa est, controversias nominatur Petrus
Roſius: reliqua, quae ad hujus descriptionem pertinent, a-
bunde suppetunt in Moscovia Sigismundi ab Herberstein.

9. Scriptum, cui titulus est, publicae innocentiae mani-
festum, in causa Lubomirskiana, & plerisque regni actis per-
quirendis idoneum, & hodie in ipsa Polonia perarum est, pri-
mò in Polonorum vernacula, deinde Latina Lingua com-
positum.

10. Quantum ad civiles regni rationes ferè admiran-
dum se praebuit Ullicovius, summo B. B. judicio insignis, &
accuratione solertiaque nulli postferendus. Schedae de mo-
rient. Pol. servanda, ac similes, saepe quidem utiles, at
nimis interdum vulgares sunt, ut facile inter has excellat,
quod novissimè prodiit sub nomine Censurae Candidatorum
Poloniae.

I. N. J.

I. N. J.

§. I.

PRincipiò Polonia Duces habuit. A Ducibus inde Reges elegit. Regum circumscripta Potestas. Optimatum libertas magna, licentia maxima est.

I I.

Regnum hodie, si ullum, legibus adstrictum. Leges, quibus regni innixum fundamentum est, duobus capitibus continentur. Alterum libertas Electionis, alterum Religionis est. Utrumque codex sanctionum Polonicarum suggerit. Vim, nervum, robur à Comitibus Varfaviensibus (a) arcesso. His stabit regnum, si observentur. Ruet, (ne verò ruat) si negligantur.

(a) A. 1573. Huc spectant constitutiones publicæ, diplomata regia, quibus hæc libertas repetitis vicibus firmatur. Memorandi hic Reges, Henricus, Stephanus, Sigism. III, Vladislaus IV. Et qui nuper regno se abdicavit, Job. Casimirus. Sed in primis memoranda hic fuerat sanctio Jagellonica.

III.

Primus Regum memoratur Boleslaus Chrobry. Sed verò audaciùs, quàm verius. Quod velim æquo animo accipiant Crantzius, Johan. Cluverus, Johannes Latus, Georgius Hornius, Fr. Sansovinus, Arthurus Duck, Anthonius Albizius, Christianus Matthiæ. Sed neque hi soli. Restant plures: Johannes Sleidanus, scriptor alioqvi gravis & probus, Lucas de Linda, Joachimus Pastorius, Henricus Bangertus, & quem hic sequitur, Gvaginus, Auctor novissimus Polonici status, innumeridemùm alii. Unum id impensè hic miror,

A 3

CUR

cur Polonici scriptores, iiqve non vulgares, tantum sibi indulgeant, ut patrocinentur errori. Quum non plane nullum hic suppetat argumentum, fuisse tempus, quo Polonia colere Imperatorem, colere Imperium debuerit. * Quod tamen ægrè faciunt Poloni, jam dissimulantes, quæ scribenda erant, jam scribentes, quæ tacere præstitisset. Notatus hic multus nævus est. Ex omnibus seligamus. (b) Conringium, testem parum laudandi moris.

* *Chron. Pegaviense ad A. 1135. Otto Frising. Chron. VI. cap. 28. VII. cap. 19. Samblasianus app. cap. 7.*

(b) *Cap. 18. de F. I. G.*

IV.

Qui edisserunt hoc loco familiarum vicissitudines, non impingunt semel. Scriptor Novitius *des Polnisch. Königs Stamms* / XII. recenset interregna. Sed abhorret is loqvendi modus ab accuratione civili. Nec pensi is habet distingvere Ducum tempora à Regum. Utinam vero præter hunc lapsum nullus superesset alius. Sed mendam augeatur mendo. Inter exempla sunt, qui in tradendis Poloniæ dynastiis operam ponunt suam. Alii sex: alii plures, multi pauciores numerant. Joh. Buno (c) Dynastiam inserit Zechidarum. Verum hæc ad Bojohemos pertinet, non ad Sarmatas. Nisi tamen Cracidarum dictam cupit, à Craco Auctore appellatam. Qui rem in compendium redigunt 1. recitant Dynastiam Lechi, unde surrexit familia Lechidarum. 2. (d) Craci. 3. Przemislai. 4. Lesci. Hinc progenies Lescidarum. 5. Piaſti, Civis Crusvizensis, filii Gosfisconis, ut produnt Sarmatici annales. Ab eo profapia Piaſteorum, seu Piaſtidarum, (e) quæ nondum desiit. Reliquias Silesia habet. 6. Jagellonis, qui Jagellonidum Conditor. Hoc ad regni clavum subducto, Piaſtei, qui Silesiam colebant, Principes, sive odio, sive ultione excitati se suosq; regno

455
regno Bohemico illigare coeperunt. Sed manifesta hæc omnia. Videamus jam, quid Sarmatiæ expediat.

(c) *Sec. IX. Hist. univ.*

(d) *Unum hic notandum, omitti dōdendę exys, seu Palatinos, vulgo Vaivodas, qui binis vicibus interserendi (1) Post Lechum (2) Post Cracum. Præter hoc addo, verum enimq̄, indubitatum historia Pol. characterem incipere cum Piasto. Anteriores multa ἀδηλα comitari. Ne μὲν δὲ dicam. Præinde hic, si usquam, iudicio opus est.*

(e) *Vid. de his Aut. Cens. Cand. Polon. Conf. alij, qui rectè memorant, eos primum veritatis diviniore lumen Sarmatiæ intulisse.*

V.

Regni Caput (inde enim auspicari libet) Cracovia est. Civitas vasta magis, quam valida. (f) Perculit huius rei cogitatio multorum animos Regum. Præsertim Sigismundi Augusti, (g) ut qui pensaret, quanti interesset, Cracoviam muniri. Laudabilis hæc sollicitudo, sed Ordinibus odiosa. Nempe existimaverant hi, munita Cracovia, nova sibi instare fata, libertatem in discrimine fore, regem ad regiam potestatem grassaturum. Hinc responsum tulit, Polonos Virtutem lacertis ostendere. (h) Muris, arcibus, castris non delectari. Verum latebat metus affectandæ dominationis. Regem prætextu securitatis moliri Monarchiam, una omnium suspicio fuit. Prudentiam interpretabantur Poloni. Sunt, qui admixtum quid imprudentiæ colligant. Disceptet, decidat, qui velit, velit, qui potest. Ego dixisse satis habeo, publicæ interesse rei, ut privatæ suspensiones publicæ utilitati remittantur. Hoc magis, quòd alia Polonis in promptu sint servandæ libertatis instrumenta. Sed age ostendam, quid hinc emergere damni, quantum conflari Christianis periculum possit. Fingam irritari Turcas, colligere exercitum. Uno impetu effundi in Sarmaticos campos.

campos. Omnia præda hostis erunt, priusquam iusta acie cum hoste decernatur. Quid si Fortuna belli, ut subinde mutabilis est, refragaretur? Sane conclamatum foret, cum neque præsidium victis, neque asylum subditis superesset. Quos tamen habere omnes æquum est, quò fugiant ad salutem, quò fortunas, & quicquid carum est, perferant. (i) Atqui id jam liquet satis. Et nisi liquet, testari Varadinum potest, quantum in arcibus & castellis situm sit momenti. Quippe compertum, amisso Varadino, periclitari Ungariam juxta & Transylvaniam cœpisse: Cosacos Osmanidarum jugo se submisisse. Tantæ utilitatis est, extruere arces & tueri extractas.

(f) *Arx civitati imposita, ubi veterum Regnum conspicua monumenta.*

(g) *Vid. Jos. Maria Maraviglia Hermet. Cælest. p. 94.*

(h) *Imitantur Poloni Spartanos. Sed desit seculum illud Spartanum. Desierunt Spartanorum mores.*

(i) *Pensant tamen hanc arcium propugnaculorumq; jacturam varij montes, quibus includitur, diversa flumina, quibus interluitur Polonia. Sed Naturæ hic subsidium debetur ab arte.*

VI.

Quantquam ergo magni æstimem Sarmatarum Virtutem, nec ignorem insuper, Tataris Turcisq; admodum formidabilem esse hanc gentem, tamen necessitas temporum exigit, & ipsorum Polonorum salus, ut communiant civitates, excitent arces, omnia denique comparent ad publicam securitatem.

VII.

Cum de munimentis, deque munimentorum necessitate expono, subit recordari Kamienici. Hoc sustinendis Tatarorum incursionibus suffecturum ajunt. Sed sufficiat Tatarorum. Fortè tamen pertinaciæ Turcarum non sufficiet. Quin fortè fama major vero, quæ ad nos de operibus

457

operibus munitionibusque Kamienici perlata est. Tum vero sentiunt non pauci, Tataros jamdudum Kamienicum* occupaturos fuisse, ni impetum cohibuisset prudentia Turcarum. Ut quorum quasi beneficiarii Tatari sint, intenti ad eorum nutum, & parati sequi signa, cum velint. Turcis autem hujus consilii non aliud pretium est, quam formido. Cohorrescunt enim, cum inaudiunt de auxiliis Germanorum, & qui Septentrionem colunt. Hos vero judicant, nolle destituere Polonos, dum unus apud omnes metus est crescentis potentiae Turcarum, qui vel invitis extorquere arma potest. Et vero communis Christiani orbis causa hæc est, quæ copulare disidentes debet, ut ob extandem ponatur posteris Osmani.

* *Simon Starovolscius in Polon. p. 114. refert, oppidum esse & natura loci manuq; permunitum, nec refragor, si & sentiat pro conditione Podolia, & loquatur. Subscribit Starovolscio Alexander Gvaginus in descript. Pol. & non modò arcem muro propugnaculisq; firmatam, sed civitatem etiam ob rupem accessu arduam fermè inexpugnabilem esse scribit. Quicquid ejus sit, parum latus nuper allatus nuncijs est, venisse in Turcarum Tatarorumq;, quos antebac strenuè repulerat, potestatem: Quæ ut quamprimùm recuperetur, asseraturq; pristino domino, & Germania, & universi septentrionis interest.*

VIII.

Ut meritò jam invehamur in eos, qui solius quæstus causa Turcarum se applicant partibus. Indignum sanè Christianis, stare adversus Christianos, deserere suos, assistere impiæ genti. Et verò Deus, Pietas, amor, quæ Christianos copulant cum Christianis, iniquissimo exemplo adversantur. Relinquatur impia adeo colluvies sibi. Retineat sordes suas. Christiani jungantur Christianis. Fœdera, societas, amicitia, sancta nomina sunt. His dignari Turcas probrosum orbi Christiano. Impium quoque accedere barbaris, adversari suis. Prætextus commercio-

B

rum

rum pulchrè quæritur, solide non stabilitur. Certè nemo probaverit hunc morem, quum Christianus Turcæ expetat societatem, ut noceat Christiano. (k) Speciosa quorundam commenta multum ostentationis, parum pietatis, minimum laudis habent.

(k) *Rationem reddit Petrus Santerna Lusitanus, quod sine inimici imperij, & Christiani nominis, quod Christianos persequantur & sedibus expellant, tr. de affec. Ed. Lugd.*

IX.

Revertamur ad institutum. Potentia Polonorum terrestribus, opes in agro, vis belli in equitatu ferme omnis est. Maritima potentia Naturæ magis donum, quam fortunæ & artis. Hac carent Poloni, pollent Hispanus & Veneti, Veteres Osmannici imperii hostes. Cæterum divitiæ agrorum nec nullæ, nec nimix. Commerciis demùm regna efflorescunt. Sed genius Polonicæ gentis vix capit. Haud exiguo, ut creditur, regni damno. Præter equitatum, qui validissimus est, (l) cura peditatus esse (m) debet. Ut habeat, quos opponat Prætorianis. Spahis enim haud dubiè est resistendo.

(l) *Rex 140000. (alij 200000. recitant) Nobilium educere in aciem potest, si instat periculum, si imminet hostis. Expeditio hac apud ipsos Postpolite Russenæ audit. In proxima expeditione ultra 100000. fuisse memorant.*

(m) *Jam olim Tacitus Sarmatis objicit ignaviam ad pedestres pugnas. Hist. I. Ego monere malim, quam tale quid objicere. Sed Sarmate fortasse ipsi dubiam objicient fidem.*

X.

Æstimavimus satis excitatam Polonorum indolem, animum bellicarum rerum capacissimum. Lustrabimus popularium erga populares jam fidem. Pro patria oppetere mortem, ducunt laudi. Pro salute regis capere arma, corpus objicere periculis, omnia denique experiri parati. Transfugam fieri, summum tibi scelus. Comitari regem
in

439

in quacunqve fortuna, decus interpretantur. Multas gentes ferro in reges sæviisse compertum. Poloni servatorum regem gloriam tulerunt. Dissentire quidem & obniti, indignariqve insuper sæpe, & edere irati animi signa, non rarum. Sed manus regum imbuere sanguine, & fontes deposcere ad necem, generoso hæctenus populo piaculum fuit. Magna hæc fides, gloria autem fide major, pietas longè maxima. Paucos excipimus, quibus sensum obsequii sive innata ferocia, seu pertinacia excusit. Hos rebus stuiduisse novis, recessisse à fide erga Reges, exuisse reverentiam, sicut notum, ita universæ genti nequicquam imputandum.

XI.

Perspicaciam gentis colliget, qui ut cauti sint, & regum scrutentur destinata ac mores, apud animum expendit. Piastidas ad Casimirum usque M. nulla religione astrinxerunt, successores vero hoc obligare vinculo consultum putarunt. Prorsus ut appareret, libertatis retinendæ tenacissimos esse. Sic regum coerciti spiritus, sic evitatum servitutis jugum, sic privilegia retenta atqve immunitates vindicatæ omnes. (u)

(u) Non multo secus, atq; Teutones, qui Caroli V. antecessores laxius, Carolum V. arctius ex Imperii utilitate legibus astrinxerunt. Vide Sleid. & ex eo Stirn. Nomoth. t. 4. §. 6.

XII.

Monui de Casimiro M. Princeps is animi plenus & raræ exemplum benignitatis. Hic Poloniam lateritiam accepit, non multo post marmoream fecit. Beneficiis Ordines, plebem, magnos, medios, minimos, omnes sibi devinxit. Rusfiam in Provinciæ formam redegit. Leges, cultum, decus in Poloniam intulit. (o)

(o) Vid. Aut. Anonym. in Piast. Joachim. Pastorius in Casimiro Magno. In eo desierunt regnare Piastida.

XIII.

Auspicata hæc regno omnia. Auspiciora ferme in Vladislao Jagellone. Qui Lithvaniam Poloniae innexuit, ut hodie utraqve eodem civili vinculo contineatur, eodem jure regatur, eodem demum obsequio eidem Principi pareat.

XIV.

Haud secius caput extulit in Casimiro III. qui Prussiam addidit. (p) Prussiae exemplum secuta Livonia est. Hanc Poloniae adjecit (q) Sigismundus Augustus, augendis regni finibus occupatissimus Princeps. Cæterum habeo, quod desiderem cum prudentibus in Sigismundo III. qui Cracoviam, inclutam Veteri Regum sede civitatem, Varfaviã mutavit. Omine parum prospero, consilio minus utili, eventu certè non salutari. Adeò verum est, mutationes sedium auspicia nunciare nec prospera semper mutantibus, nec læta iis, qui mutantium imperia colunt.

(p) Notat hic asperè Albertum Teutonici Ordinis Magistrum Besold. I. P. Part. 3. c. 4. p. 235. Excusant moderatores. Notas vicissitudines peculiari seruo argumento. Borussia Ducalis soluta jam beneficiario vinculo est, quod constat ex transactione Veldensensi. Cessit enim El. Brand. ut supremo Domino, soluta fiduciario nexu. Conf. dissertatio nostra de rebus Prussor. ad §. 28.

(q) Livonia in sanctionibus novissimis jam dispescitur in Svedicam & Polonicam. De hac quid Moschi respectu, publice tantum nuper sit, apparet ex sanct. Pac. Oliv. c. 5. §. 1. De Livonia alicubi in Cis & Trans-Dunanam divisione Geographi plenius agunt.

XV.

In Stephanum Bathorium parum æquos deprehendo Sarmatas. Periculum metuerunt libertatis, fortè quod regis potius, quam regni haberet rationem. Suspectus enim insidiari juribus, insidiari libertati. Regis quoque, id est, sui poti-

461

potius, quam regni æstimare utilitatem videbatur. Hinc indignantium voces querelæ mutati in publicum amoris. De dignari Ordines, proscribere Zhorovios, denunciare pœnam inter Præsules summo, abrogare Proceribus officia, disponere de Provinciis beneficiariis liberè, intolerandum genti. Nec de Vladislao IV. una omnium opinio fuit. Multi cum niti solito altius, & plus moliri, quam par esset, & regiam completi animo vim, conjecerunt. Nimirum prona Martiis regibus via est ad dominatum.

XVI.

Hactenus de Regibus monitum. Summa eo spectat, ut materiam diffidentia, æmulationis, litium amoliamur. Captare arbitrium, omnia moderari pro nutu, libere, ferre sine Comitibus leges, statuere quid sua sponte, decernere sine consilio consensuque procerum, Senatus, ac Nunciorum terrestrium, in Polonia inauditum. Regem habere Ordines malunt, quam regnatricem domum. Regnum electione deferunt. Nec tamen plane nullam successionis habent rationem. (r) Præterire hæredes possunt, haud tamen prætereunt facile. Nisi cogat necessitas, nisi flagitet regni servandi cura, nisi causæ admoneant gravissimæ & sine dispendio salutis publicæ non negligendæ. (s) Scriptor quidam non infeitus disertè tradit, Senatorum iudicio consentaneum esse, Rempublicam se potius habere, quam regnum. Cæterum scriptoris illius majus in Ordines studium, quam in Regem. Fatendum alioqui, Optimates magno se efferre splendore & caliginem inducere Monarchiæ pleniori. Optandum, ut concordia utrisque constet & firma tranquillitas duret, & ipsa maneat æternitas rerum. Fiet id, si reges ament suos optimates, hi colant suos Reges, utriusque student publicæ utilitati. Si meminerint Reges, regnum se habere astrictum, Senatum esse liberiolem, si Ordines foveant Camillos, si expellant Marios, si Sullas detestentur.

B 3

(r) Quæ

(r) *Qui Scholis operantur, regna electitio successiva appellant.*

(s) *Aut moment. Polon. servand. rat.*

XVII:

Novum invitat de Comitibus argumentum. Jus indicendi penes Regem, statuendi potestas Regi cum Senatoribus & equestri Ordine communis. Utri horum præpolleant, haut quærere opus. Sciunt, agnoscunt omnes. Prudentibus sane hinc indicium, Poloniæ regimen potius Reip. convenire, quam regno. (t) Ordines aut sacri, aut profani. Utrique regni Senatores. Post eos Delegati Nobilitatis sedendi jus nacti. (u) Sententiæ tamen dicendæ præcipuum apud hos pondus. Si quid proponi decernive oporteat, referunt ad Senatum. Leges verò à Senatu accipiunt nullas. Potius Senatus ad eos, quam ipsi ad Senatum se accommodant. Tanta nobilitatis auctoritas est. Senatus exhibet Optimates, Nobilitas Populum, Delegati Nobilitatis Tribunos. Cæterum Comitibus Polonorum ut plurimum sunt paludata. Nempe stant sub dio, stantes stipant militares turmae. Hæc eum aguntur, coeunt deliberaturi, post deliberationem definiunt, si tamen definiunt semper. Atqui hic dubitaverim cum Senatorum, tum Nobilitatis ingenuum morem, quod reges mereri regnum, non mercari velint. Qui hic dubitat, excutiat annales, indaget acta publica, vestiget experientiam, inveniet, quæ indicamus.

(t) *Cass. Ens de Reg. Polon. Tb. Pol. ap. 15. De Cætero per occasionem Regni, mentio succurrit Abbatis Casinensis Vincentij Sgvaldi, qui pulcherrime Reipubl. quatenus optimatum jure regenda, rationes, exempla, exemplorum nexus ostendit. Addi etiam forte possunt, quæ de rationibus Reipub. cum antiquæ tum bodiernæ eleganter ordinavit judicavitq. Pompejus Caimus in Paralel. Polit.*

(u) *Al.*

(u) *Albus cap. 33. Lind. descript. Regn. Pol. Popping. in O. I. Huc Dav. Frolich, in Viator. lib. 3. p. 47. 48.*

XVIII.

Nobilitas Poloniae seminarium pariter & praesidium est, Nobilium eadem dignatio, par Jus, aequalis libertas celebratur. (x) Ab his multi Principum surrexerunt. His necessitudine immisceri, Principibus saepe non indecorum neque inglorium est visum.

(x) *Vid. Staravolscius. Aut. Cens. Cand. Pol. Autor Gallicus quidam, cujus nomen late sub literis D. T. V. T. de l' Estat du Roy de Pologne. Sansovinus del governo del regno di Polonia.*

XIX.

Omnia, quae sentimus, dicere non expedit. Alia aut servanda domi, aut relinquenda expertis rerum. Tradamus nihilominus aliquid de hodierno Rege. Is a (y) Wisniowicia dux, a Sangvine Korybutius, eoq; Jagellonidis vinculo agnationis annexus. (z) Ultima origo ex Lithyanis. Praenomen Michaelis: In praenomine augurium diadematis feria Michaelis imponendi fuit. Auspicia rerum gerendarum prospera, ingenium perspicacissimum, animus ingens multisque artibus imbutus, experientia singularis explendescit. Nihil in eo desiderant boni, omnes sperant bene. Hinc studio Nobilitatis proventus, hinc ad regni Clavum subductus. Attrita quidem paternae opes sunt Cosacico bello. Animus tamen semper idem viguit, infractus nunquam. Omen hoc olim accipiebamus altioris fortunae. Exitus non defuit omini.

(y) *Alij Wisniewicz, alij Wisniowez, multi Wischniowez, nonnulli Wisniowicz scribunt. Is Numae potius, quam Romuli ingenium habet.*

(z) *Demetrius Korybutus frater Jagellonis. Familia utriusq; Principalis, ultima origo traditur ex Italia a Columnis. Columnas arcessunt a Germanis. Ex Sericovio observant, Wesniowiciorum & Sbarasciorum Antecessorem appellatum. Huc referunt Diploma Fidelitatis A. 1386. concinnatum. Et Staravolscius annotat monumenta aliquot Wisniowiciorum Ducum.*

XX. Sum-

XX.

Summa hujus Regis cura, ut tempestatem ex Ukraina impendentem avertat. Et profecto avertet, si de consilio ejus res regatur, * si reconcilientur rebelles, si cum regno redeant in gratiam Cosaci, si Ordines denique, cum opus fuerit, non destituant optimum Regem. Impiæ seditionis Russorum memoria nondum exolevit. Vitari potuisset malum, si Russici ritus relicta libertas fuisset, si, quod ex promisso debitum erat, regni curia dependisset, si major erga eos præfectorum regionum moderatio apparuisset, si avaritiæ Judaicæ nihil in ipsos licuisset, si denique in nulla libertatis parte damnum ad illos redundasset. Mittimus alia querimoniarum capita. Tantummodo hic monemus vitandum esse Rusicum istum Sullam. Hunc vitare est præsens periculum vitare & fraudem. Quid mirum? Turbidi ingenii homo est, & profundæ simulationis. Fidei quoq; anceps & mutabilis in momenta. Tum promittendo paratior, quam servando. Omnia illi ludus. Etiam religio pactorum. Hoc observandum regi, observandum regno est. Ad ultimum, elegans in Viosnievicio Polonici exemplum moris. Scilicet Reginas à Germanis sumere malunt, quam Reges. Suspecta adeo Germanici nominis magnitudo. A sexu seqviori non perinde metuunt. Hunc regi potius, quam regere debere ajunt. Jam plures ex Austria reginas acciverunt. Novissimè documento Viesnievicius est. Cujus & regnum fortunet DEus & torum. Illi felicitatem, huic foecunditatem largiatur.

** Alius hoc A. 1672. eventus, atq; superiori consilium fuit. Facta in Polonia pax est, sed magna Polonorum jactura: Podolia nunc gemit sub Turcarum jugo.*

XXI.

Regibus olim concessa abdicandi libertas. Multa hinc in Remp. mala, plurimæ calamitates. Jam melius provi-

465
provisum regno, libertati isti obex positus. Argumento Vios-
nievicius est, regno se, donec vivit, ex lege non abdicaturus. Id
religiosè promisit: religiosè implebit.

XXII.

Sequitur, ut tradamus, quid Polonia reponere in se, quid
tribuere exterorum auxiliis debeat. Non negamus, nimiam fi-
duciam sui, sæpe initium miseriæ esse. Nolimus diffiteri tamen,
Poloniæ domi potius vires quærendas, quam foris. Auxilia aut
sæpe sunt sera, aut non suffectura. Ac id quidem facere Polonis
in expedito est. Gens numerosa, & idonea insuper bello, & tan-
to aliquando magis resurrectura, quanto major ruina fuit. Pro-
bant id superiora bella, probant exemplabellorum. Assentiun-
tur Polonici scriptores. Idemq; nuper Batavis suggestit qui-
dam in opusculo, de eo, quod interest Bataviæ.

XXIII.

Piget hic referre, quod prodidit Thomas Campanella. Is
securitatem Sarmatis certissimam pollicetur, si Poloniæ cum
Moscovia conjungendæ rationes ineantur. Sed vanum consili-
um, vanius promissum. Diversa Moschorum & Sarmatarum
ingenia, adversi mores. Dispar etiam regnandi jus, dispar mo-
dus. Imperium Czaris successionem innixum, nec circumscriptæ
potestatis. Regnum Polonorum conferendum electione, nec ad-
ministrandum pro nutu. Servile obsequium Moschorum, liber-
rimum Polonorum est. Ne meminerim, quam pertinaciter sua
colant sacra Moschi. Sua quoque Poloni. Nunquam adeo conci-
liandi, nunquam redigendi in unum corpus. Pontifex, Pontificis
ceremoniæ illis detestabiles. His contra Græcorum. Hos ergo
conjungere pugnantes, componere dissidentes, jam diu despera-
vit Palatinus Czerniechoviensis. Quod indicio est, promississe
Campanellam, quod nulla ratio futurum promittit. Ostentui
ergo hic Monachus est. Magis Monachi simplicitas.

XXIV.

Cæterum optandum est Polonis, recuperent Smolenskum,
quo nuper exuti sunt à Moscho. Idonea hæc regno olim Civitas,

C

(AA) unde

(aa) unde inferre periculum hosti & propellere licebat. Jam amissa desideratur. Nec verò sola. Præter hanc Provincia trans Borysthenem, cum situs, tum securitatis ratione utilissima Polonis. Repetere arduum, * relinquerè periculosum. Hæ diminutiones, belli civilis fructus. Non exiguus hinc metus, nec minus discrimen. Maturè adeo providendum genti, ne gentis potentia iusto latius serpat.

(aa) *Laudant hic Poloni Gedani sui vires & fidem. Laudavit Pastorius in Casimiro III. Laudavit proxime Andreas Olszowski, Pomesania Procancellarius, & Regis sui Legatus.*

* *Tum propter belli ex bello rursus metuendi discrimen, tum propter factiones novissimas Moscho-Polonicas.* XXV.

Refert quoque ad institutum nosse, Poloniae sæpe plus nocuisse civilia, quam externabella. Tutus Rex, tutum Regnum, si discordiæ fuerint sopitæ, si compressæ factiones, si extinctæ rebelliones. Militem excire promptum, eundemque Scythicæ gentis terrorem. Atqui vero jam tempus est, mea Polonia, ut excias tuendo Borystheni. Justus tibi, barbaris impius foedusque bellandi titulus est. Hi pro dominatione, tu pro libertate dimicabis. Aude, vindica Ukrainam. Aderit Deus. Aderit fortuna. Cœpta bona bonus exitus sequetur. Verbo, Vinces, Vincendo triumphabis, triumphando gloriam illustrabis. Imo vero illustres. Ut aut desinant te vexare, * aut subigantur, quum vexant, aut subvertantur, cum subacti resurgunt ad colligendas vires, ad turbandam regni tui quietem.

* *Inter regni curis præcipua hæc est hodie, 1. resarcire jacturam Podolie: 2. videre, quæ emadmodum Polonia ex tributaria iterum libera fiat.*

XXVI.

Quantum tranquillitatis servandæ pretium sit, exploratum jam habemus. Alia denuo subit sollicitudo. Hæc publicam spectat utilitatem. Cujus compendium cura numi. Proinde cavendum monetæ: puniendi monetæ adulteratores. Providendum quoque, ut cudatur moneta à probis, & materiæ pretium, pretio materia respondeat. Nec vero indulgendum cuivis Jus monetæ.

In-

407

Ingens hic abusus, ingens abutentium scelus, unde damnum com-
merciis certissimum inferunt. Ab his ad Rempublicam, à Republ.
ad universam humanam societatem serpit. Atque hoc cum tua
conjunctum salute est, Polonia. (bb) Ruunt indulgentiâ in hoc
vitium privati, privato quæstui intenti. Prospiciendum adeò, ne
aut privatis ejusmodi concedatur potestas, aut si concedatur, in
eos qui adulteraverint, maturè animadvertatur. Constituendum
ad hoc certum in moneta pretium, constituendi, quos appellant,
Zygoſtata. (cc) Sæpe deliberaſti de his nævis, tolles tandem & vin-
dicabis privatos privatorum hominum mores. Judæos tolerare,
omni licitum jure. Hos vero negotiis imponere, his frænos laxa-
re nimis, & omnium usurpandorum facere copiam, haud consul-
tum. Turbarunt nuper monetæ rationes in tantum, ut vicinæ di-
tiones ingemiscant. Hæc causa, cur multi civium facultatibus
lapsi, cur plurimi mercatores existimationis fecerint jacturam,
creditoribusq; decoxerint suis. Tuum, mea Polonia, est, his ob-
viam ire malis, & quod præcipuum gloriæ caput est, cum regno
ponere calculum, cum calculo conservare regnum.

(bb) *Vid. Aut. Genes. pro redint. Pol. reg.*

(cc) *Ad hoc vid. D. Zieglerus, vir mihi inter magnos magnus, & ut
nostri ævi decus, ita exemplum futuri. In disp. de Jur. Monet. Saltem adjici-
mus, auri argentiq; signandi jus apud Veteres sanctum fuisse semper.*

XXVII.

De Monetæ remediis nil reperio, quod exponam ultra. Aut
si reperio, hujus scripturæ excedit modum. Visum nunc deliba-
re, quid sit, quo regnum conservetur. Plurimi cœleste arcanum
allegant & ineluctabilem ordinem fati. Hoc facere, hoc stabilire
Sarmatiæ libertatem. Reddi adeo hinc rationem posse, cur facies,
forma regni Polonici sibi conveniat soli. Nulli vero alii. Nil
enim subesse, nisi occultam numinis vim. Huic standum, huic
acquiescendum esse. Et mirum certe, inveniri Respublicas satis
confusas, quæ in ipsa durant confusione. Inveniri imperia, quo-
rum forma pœne sine forma & præter regulam civilis legis. Ma-
nere tamen eadem & retinere inter contumaciam ac diffensiones
secu-

securitatem antiquam. Nos agnoscimus Deum regnorum statorem. Miracula arcemus. Respublicas confusione nutantes haud probamus. Unum alterumve exemplum eas non munit. Quod rarum, raro tutum, raro diuturnum. Facile perituum, quod ægrum. Sic non secus casurum, quod prægravi mole inclinatum. Certa, non ancipitia, Reip. conservandæ consilia habere, non expedit modo, sed etiam necesse est. Turbida ista & fallacia, & nil solidi habentia displicent meritò. Si lubrica via sit, si deficiat, ubi pes figatur, promptus sane ad exitium gradus. Nos quid sentiamus, aut dicemus ex suggestu, aut monebimus privatim. Quod enim de colendis placitis majorum, de peculiari temperamento gentis, de observandis sanctionibus regni, de fide Senatorum Ordinisque equestribus, de rationibus denique militaribus hic recitatur, notum omne est, & solum certè non suffectuum. Alia eruenda, plura expetenda subsidia regni habes, mea Polonia, modo utaris, nec tarda sis ad occasiones, nec ad mutationes proclivis. Mutationibus, si quæ existant, remedia opponas matura. Interregnorum vices longas procul habeas & detesteris. Didicisti interregnorum fata. Nocuerunt regnis aliis, nocebunt tibi, si diuturniora. Advigilasti nuper satis, & cum tot, mirandùm, diversa Senatorum Nobilitatisque studia essent, præcidisti moram electioni, sustulisti interregnum, vitasti discordiam, unde promptum alioquin seditionibus, turbis, bello civili alimentum.

XXVIII.

Ducimus quoque instituto convenire, ut Poloniæ attingamus leges. (ee) Multis videtur, gentem bello assuetam de legibus parum laborare. Illud de populo Martio verum. Hoc nullatenus concedendum. Eo minus, quòd cura belli non tollat leges; Contra leges armis, arma legibus innitantur. Exemplo Princeps, cui non togæ solum, sed belli etiam artes discendæ. Et vero demus, curâ armorum turbari interdum leges posse, everti tamen posse, confidenter negamus. Manifestum alioqui, & publicis notum argumentis, habere suas Poloniam leges, habere curias, habere tribunalia, Utrisque additam dicundi juris potestatem. Vetusti re-
trò

469

trò ævi documenta multa. Memorabile saltem hic ad posteros est, juri Teutonico olim in Polonia fuisse locum, fuisse honorem. Illud vulgari nomine Magdeburgicum appellatur. Hujus introducendi Auctor non Casimirus M. ut tradit Joach. Pastorius, à Johanne Casimiro, dum regnaret, ad scribendam Sarmatarum historiam conductus, sed Lesko Niger. Causam exponit Conringius, multus in hoc argumento, nec indiligens diplomatis, quod Pastorium deceperat, Casimiriani censor. Et vix est, ut assentiar Arthuro Duckio Anglo, qui Casimiro accepta refert auspicia primo instituti, deinde abrogati Magdeburgici Juris.

XXIX.

Servet dissertatio formam. Dictum de legibus: insistamus ordini, & referamus de quibusdam. Leges comitetur consuetudo, quam invaluisse accepimus post leges, ordiamur à furto. Furtum pecunia redimitur. Pœna si est, certe non est capitalis. Moribus Lithvanicis res furtim ablata ad Dominum non redit. Inventori quoque non cedit. Solum hujus opus, perferre ad judicem; Judex servat sibi. Via ad recuperandum Domino interclusa; remedium vindicandi nullum. (nn) Veniamus ad tutelam. Finitur tutelæ munus, finito quinto decimo anno. Secus, quam apud alias gentes. Alienandi multo serior facultas. Initium quintus & vigesimus annus. Sequitur diversitas diversitatem. Liqvet hæc in multis. Argumenta habemus in prædio dotali, & jure testandi. Ignotum ibi nomen jusjurandum, quod calumniæ appellant justitiæ sacerdotes. Hactenus discrepat à Quiritium jure. Mallent multi, ut conveniret semper, ut discreparet nunquam. (oo) Præsertim si justa subest causa, si religio movet divini juris, si sanctitas jubet innatæ legis. Averfatur Deus homicidia, homicidiorum impunitatem maximè. Optamus, ut omnes agnoscant. Magni, an mediocres, an minimi, nil refert. Eodem omnes apud Deum censentur jure. Qui regulam omnibus & singulis esse voluit. NON OCCIDES. Homini adeo in hominem nulla potestas necis. Deus vitam dedit. Deus adimere solus potest, solus vult. Teneat ergo sua interfectores pœna. Sed quæ respondeat delicto, quæ penset delicti

C ;

atro-

atrocitatem, & mensuram impleat divinæ legis. Non levis multa, sed supplicium poscitur. Luat sanguine, qui sanguinem profudit. Propterea nemo sibi indulgeat, nemo sua abutatur dignitate. Homicidium vindicandum morte est. (pp) Hæc sententia summi judicis. Hæc norma regnorum erit rerumq; publicarum omnium. Vos appello, Sarmatici Nobiles. Sarmatiæ munimentum estis. Justitiæ quoq; sitis. Eritis certe. Vestra exempla utilia regno, salutaria sunt vobis. Manus adferre hominem homini, ne sinatis. Sævitia est, non libertas, occidere quenquam sine causa. Etiam nulla libertas, quæ contra leges. Legum vero hic nexus. Constitutæ cedunt divinis, divinæ regunt constitutas. Quicquid peccatur in utrasque, peccatur in Deum, in vicarium Dei. Illud impietatis est, hoc improbitatis. Vos, qui animu pro regno habetis, qui curas pro regni gloria suscipitis, temperate gladiis adversus plebejos. Nunquam temperate adversus Hostes. Barbaros istos dico, & ut fama est, jam jam ex Scythia profecturos. Cavete, ne se, ne suos ditionibus vestris infundant.

(nn) *Ceteroquin de usu juris Ro. in foris Polonia vid. Duck. l. 2. cap. 11.*

(oo) *Accusat in hoc capite Polonos Spreng. d. 1. & discrimen eorum notat, quo asserunt homicidium aliud capitale, aliud civile esse.*

(pp) *Vellem hic sanius locutus esset Tb. Hobbesius de Civ. cap. 6. p. 109. ubi non parum derogat innato juri, Deo ipsi, hujus auctori.*

XXX.

Tædet hic morari. Resposcit, ut quales olim Sarmatæ fuerint, dispiciam. Male apud Tacitum audiunt. Primo ignavia, deinde levior armatura exprobratur: postremo imbellium inuritur nota. (bb) Dubites fortasse, an assentiaris scriptori augustæ historiæ. Celeres subiti gentis impetus, celeres animorum motus facile aliud persuadent. Minus in Sarmatas iniqui rerum Scythicarum Conditores. Facit nobiscum Pomponius Lætus, vir in eruenda antiquitate sicut diligens, ita acris. Is ex annalibus, quos excusit, optimis tradit, gentem fuisse ferocissimam, & hominum cædibus asfvetam. (ii) Alibi recitat obstinationem gentis. Præter hanc pugnandi ardorem. (kk) Promendum hic suffragium Flori. Qui tradit, Sarmatis non æstimari pacem, imo ne intelligi quidem. (ll) Hæc quam conciliare arduum, tam promptum, ab altero dissentire. Sed causa dissentientis justa, ratio dissentiendi sufficiens esse debet.

XXXI. Spe-

Spectamus metam. Sed pauca restant, antequam perveniamus. Expediemus quasi in transcurso quodam. Dignum labore momentum, quod ad excutiendum veteris Sarmatiae statum pertinet. Illatum genti bellum à Romanis. (mm) Penetratum usque ad regionis fines. Viscera à bello intacta. Augusto Danubius belli Sarmatici terminus erat. Feliciores Teutonici Imperatores. Conradus cognomento Saliqvus vectigalem fecit. Henricus II. Boleslaum beneficiario jure sibi obligavit. (nn) Certa hujus rei argumenta servamus historico instituto. De cætero Polonicorum dissensus scriptorum nil obest causæ. Nimis afferunt nova, & solidæ antiquitatis nihil.

(hh) *Nihil tam ad pedestrem pugnam ignavum esse scribit, quam Sarmatas. Et non tacite innuit, parum ipsis animi esse, ereptis equis, cum tradit, ademptæ equorum pernecitate, velut victos cæci. Non multo post levi gladio inermes vocat. Hist. 1.*

(ii) *Ro. Hist. Comp. Ed. A. 1510. in Constant.*

(kk) *In Valentin.*

(ll) *Meninit Tacitus Roxolanorum. Hi Willichio Basterna, aliis Russi Moschiq; sunt. De quibus vid. Carolus Stephanus Dict. Hist. Geogr. & doctissimus Italus Hierol. Canin. ad 1. H. Tac. c. 79.*

(mm) *Nil viritatis habent, quæ huc affert Hermannus Hermes cap. 4. de Imp. Ro. illud multo magis mirandum, quod scripsit, Boleslaum ab Ortone M. creatum Regem. Non minus Galli cujusdam erratum est, qui Lecho primum tribuit insigne Regium. Nulla causa, nisi accurata negligentia lectionis. Ignorantiam enim vix tantis tribuerim Viris.*

XXXII.

Vetera hæc sunt. Mittamus. Nec tamen committamus, ut horum memoria exolecat. Nos desinimus ne progrediamur ultra legem. Desinendum vero in voto est. Votum præcedat, quicquid amor publici boni expressit. Struit sæpe fortuna vicissitudines. His amovendis comparare præsidium, felicitatis regni est. (ee) Comparetis, Sarmatæ. Imminent barbari ex diversis locis. Hos depellere, æternæ pretium laudis. Dissidere ab se invicem domi, & pugnare sententiis, hosti expedit, non Vobis. Ante bellum de belli instrumentis cogitandum. Opes, aurum, argentum bellantium robur, bellorum nervus. (ff) Illa, cum suppetunt, conservanda, cum desunt, acquirenda. Amittere hæc, & inania consectari, est suppeditare materiam crescendi aliis, aperire viam ambitioni hostis, emere demùm periculum brevi & mox cessatura voluptate. Vos, Sarmatæ, melioris capaces fortunæ, meliorem animum servate. (gg) *Utilitas, gloria ad Vos redundabit. Gnara bellandi Nobilitas Vobis*

Vobis murus & firmamentum. Legiones validæ, dummodo concordēs, exitiosæ regno, si discordēs. Prospicite vobis. Impetus Tatarorum metuendus. His prædandi irritamentum Podolia, quæ Meridiem spectat. Communitate tandem itinera versus illam terram. Volhyniam & Borysthenem potissimam curæ vestræ partem credite. Quamquam inde jam major impendeat metus. Vires, opes, cogitationes omnes vertite in bellum externum. Vitate intestinum. Pugnate pro fide regis, pro salute regni. Obtestatur Vos Christianus Orbis, ut hoc tempore audendo paratissimi, faciendo felicissimi, vincendo admirabiles sitis. Honos Dei est, quem defenditis, libertas vestra, quam propugnatis. Ite ergo ad arma. Numen fortunet armatos, fortunet expeditionem. Festinate, quod agitis. Expectat vos victoria, & invitat.

(cc) Indicandum hic esset, utrum Germaniæ finibus metuendum sit à Sarmatis. Quod cum negem ex multis causis, alibi persequendum ex dignitate argumenti est. Interim vid. aut. Not. & strict. p. 62.

(ff) Tac. Hist. II. Pompejus Caimus paral. Polit. partit. p. 29.

(gg) Multi hic notant Sarmatiam gentem. Alii nec contumelis abstinere. Graviter monet Staravolscius. Hauriant Poloni, quod salutare est, à Polonico Scriptore. Cateroquin multa hic lites de scopo Reip. Polonica. Dissidium omnibus notum, quod inter D. Conringium, & personatum Marinium exarsit. Non ausim me interponere judicem. Cum privatim sentiendi rationem habeam.

Wons

Q.K. 379, 4.

LINE

SAL

CONR

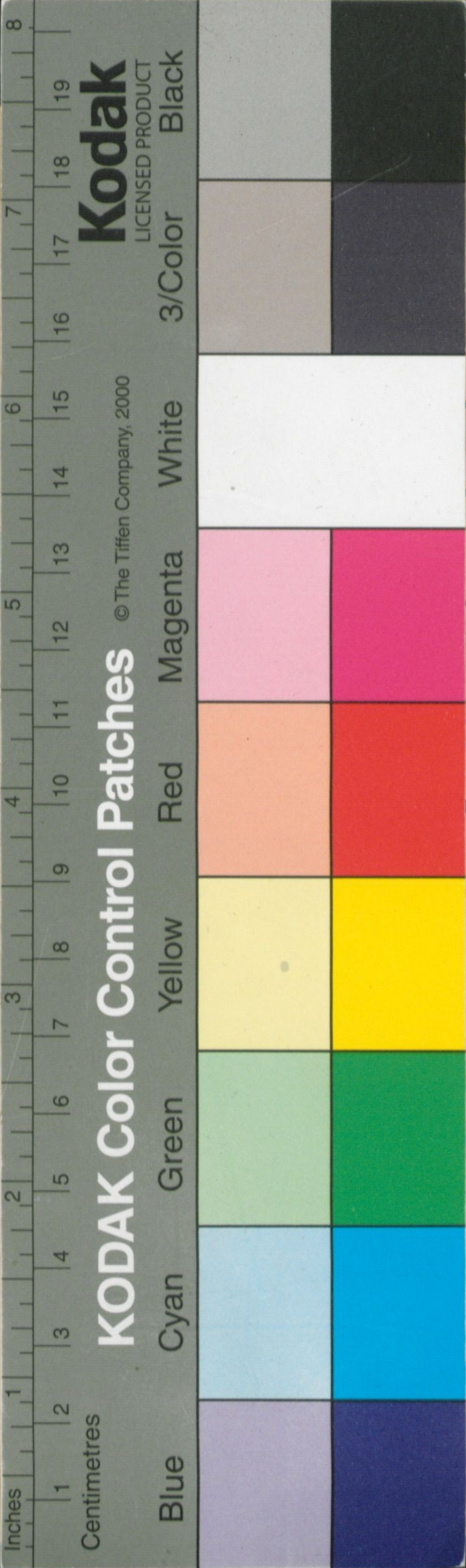
SCH

JOHANN.

Ha

Typis CHR

Kodak LICENSED PRODUCT

KODAK Color Control Patches © The Tiffen Company, 2000

Centimetres

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

TA

ELIS

ERTI,

ad, Typ.

4.

R. 4.